

ΤΑ ΑΔΙΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΜΑΣ (Ιούνιος 2007)

Συγγραφέας: ΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΛΑΙΟΚΡΑΣΣΑΣ

Η αιτία για το παρόν άρθρο είναι το σχεδόν ομώνυμο άρθρο του εκλεκτού φίλου Αντώνη Καρκαγιάννη, στην «Καθημερινή» της 10/6/2007, αλλά γίνεται πιο επίκαιρο μετά την επίσκεψη Αλ Γκορ. Με την ίδια διαπίστωση των αδιεξόδων του «πολιτισμού» μας, είχα ξεκινήσει και εγώ το καλοκαίρι του 1993 την εισήγησή μου στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπό την προεδρία του Ζακ Ντελόρ, για την ανάγκη ριζικής αλλαγής στο μοντέλο ανάπτυξης. Είχα επισημάνει τότε, ως επίτροπος αρμόδιος για το περιβάλλον, ότι το μοντέλο μας έχει οδηγήσει σε πέντε «δραματικές ανισοροπίες».

- Οι οικονομίες μας κυρίως μέσω της στρέβλωσης του φορολογικού και ασφαλιστικού τιμωρούν την εργασία και την επιχειρηματικότητα.

- Η παράλειψη του περιβαλλοντικού κόστους από το σύστημα τιμών μαζί με το χαμηλό επίπεδο των περιβαλλοντικών φόρων ισοδυναμούν με επιδότηση της σπατάλης των φυσικών πόρων και της ρύπανσης.

- Η τεχνολογία μας έχει στραφεί αποκλειστικά στην εξοικονόμηση του εργατικού κόστους και έχει μείνει πίσω στη βιοτεχνολογία και στην περιβαλλοντική κατεύθυνση.

- Οι δομές της χωροταξίας και της φορολογίας ακινήτων συντηρούν αστικά μοντέλα, που αντιστοιχούν στις συνθήκες του 19ου αιώνα, με αποτέλεσμα οι κεντρικές περιοχές των πόλεων να μεταβάλλονται σε κέντρα παραοικονομίας και εγκληματικότητας.

- Οι συνέπειες της νέας δομής της οικονομίας, του αυτοκινήτου, του οικολογικού προβλήματος και ιδίως της Κοινωνίας της Πληροφορίας δεν έχουν ενταχθεί στον χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό.

Οι επισημάνσεις αυτές οδήγησαν στο 10ο Κεφάλαιο της Λευκής Βίβλου της Επιτροπής «Ανάπτυξη, Ανταγωνιστικότητα και Απασχόληση» με τον τίτλο «Σκέψεις

για ένα Νέο Μοντέλο Ανάπτυξης». Με την αποχώρηση του προέδρου Ντελόρ, αλλά και εμένα από την Επιτροπή, το θέμα ξεχάστηκε. Όμως είναι χαρακτηριστικό ότι τώρα ξανάρχεται στο προσκήνιο με μεγάλη ένταση. Πρόσφατα κλήθηκα να μιλήσω τόσο στο μεγάλο Φορολογικό Φόρουμ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τον Μάρτιο, όσο και στο ειδικό συνέδριο της γερμανικής προεδρίας στο Βερολίνο, τον Μάιο, με θέμα «Τα όργανα της αγοράς ως εργαλεία καινοτομίας».

Τα αναφέρω αυτά, αφενός για να καταδείξω ότι ο προβληματισμός για το μοντέλο του πολιτισμού μας είχε διατυπωθεί εδώ και 15 χρόνια και αφετέρου για να αναλύσω τα βασικά αίτια και την κατεύθυνση των λύσεων στα σημερινά αδιέξοδα. Πράγματι το αγκάθι του πολιτισμού μας είναι ο καπιταλισμός τόσο της δυτικής όσο και της πρώην σοβιετικής μορφής. Γιατί και οι δύο έδιναν στο κεφάλαιο την κυρίαρχη θέση. Ο καβγάς τους δεν ήταν αν το κεφάλαιο έρχεται πρώτο ή δεύτερο, αλλά για το ποιος ελέγχει τα μέσα παραγωγής και πώς γίνεται η κατανομή του παραγόμενου πλούτου.

Η δική μου θέση είναι πως το λάθος είναι ακριβώς ότι η βιομηχανική κοινωνία και ο «πολιτισμός» που παρήγαγε έκαναν μια τραγική σύγχυση ενός μέσου, όπως είναι το κεφάλαιο, με τον σκοπό που ασφαλώς είναι η ευτυχία του ανθρώπου μέσα σε ένα υγιές περιβάλλον. Ξεκινώντας με το κεφάλαιο ως βάση, η σοβιετική οικονομία έριξε το βάρος στις επενδύσεις και την παραγωγή, ενώ στη δύση επικράτησε το αμερικανικού τύπου μοντέλο της καταναλωτικής κοινωνίας με δικαίωση την «προτεσταντική ηθική» της εργασίας. Στην πράξη και οι δύο μορφές καπιταλισμού της βιομηχανικής κοινωνίας ανύψωσαν το κεφάλαιο στο βάθρο μιας θεότητας και άφησαν το περιβάλλον και τον άνθρωπο να συντριβούν υπό το βάρος του.

Κατά την κλασική οικονομική επιστήμη, όμως, τα μέσα παραγωγής είναι τρία: οι φυσικοί πόροι, η εργασία και το κεφάλαιο. Κανονικά θα έπρεπε τα τρία μέσα να έχουν την ίδια μεταχείριση στο κοινωνικό - οικονομικό μας μοντέλο. Ο δυτικός καπιταλισμός, λοιπόν, που επικράτησε και εξελίχθηκε στη σημερινή παγκοσμιοποιημένη οικονομία, επιφυλάσσει τελείως διαφορετική μεταχείριση στα τρία μέσα παραγωγής:

Στο κεφάλαιο αναγνωρίζεται απόσβεση στον άνθρωπο και το περιβάλλον όχι. Το κεφάλαιο εξ αυτού του λόγου αλλά και λόγω ειδικής μεταχείρισης δεν φορολογείται

στην ουσία. Για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων κεφαλαίου θεσπίζονται τεράστια κίνητρα σε βάρος των φορολογουμένων. Η συσσώρευση κεφαλαίου είτε με τη μορφή μονάδων παραγωγής είτε κατοικιών και κτιρίων είτε υποδομών και για τα δύο είναι ο αυτονόητος στόχος της κάθε κυβέρνησης και το μέτρο της επιτυχίας της. Στο βωμό της θυσιάζεται και η κοινωνική αλληλεγγύη και το περιβάλλον. Αντίθετα, η συσσώρευση γνώσης μάλλον τιμωρείται, τουλάχιστον στην ελληνική αγορά εργασίας.

Ενώ το υπ' αριθμόν 1 πρόβλημα της Ευρώπης είναι η ανεργία και μεταξύ των κυριότερων η υποβάθμιση του περιβάλλοντος, αντλούμε το 65% των φορολογικών μας εσόδων από τη φορολόγηση της εργασίας και του προσωπικού εισοδήματος και μόλις το 6% από περιβαλλοντικούς φόρους. «Καθαρή σχιζοφρένεια» είχα χαρακτηρίσει το φαινόμενο στα τότε κείμενά μου προς την Επιτροπή.

Η προστιθέμενη αξία, μια καθαρά λογιστική έννοια που προσιδιάζει στη βιομηχανική παραγωγή, έγινε η βάση των εθνικών λογαριασμών και το κατά κεφαλήν εισόδημα, που προκύπτει από αυτήν, το διεθνές μέτρο της ανθρώπινης επιτυχίας και ευτυχίας. Τι κι αν το 75% του προϊόντος των ανεπτυγμένων οικονομιών προέρχεται από τις υπηρεσίες, για τη μέτρηση των οποίων η προστιθέμενη αξία μόνο προβλήματα δημιουργεί;

Τις πταίει; Με την ευκολία μετατόπισης των ευθυνών που μας διακρίνει όλοι κραυγάζουμε: Αστοχία της αγοράς! Η αγορά, όμως, δεν είναι θεότης, ούτε καν ιδεολογία όπως τη θέλουν μερικοί. Είναι ένας μηχανισμός που εμείς δημιουργήσαμε και κατανέμει αγαθά, υπηρεσίες, πόρους, σύμφωνα με τα κριτήρια που εμείς καθιερώνουμε. Αν εμείς ορίσαμε το περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους ως ελεύθερα αγαθά, χωρίς κόστος, τι φταίει η αγορά που το αγνοεί, όπως και τις πιο πολλές κατηγορίες κοινωνικού κόστους;

Ακόμη και τώρα που είναι προ οφθαλμών η περιβαλλοντική καταστροφή του πλανήτη μας, ο... πλανητάρχης αρνείται να κάνει το αυτονόητο: να συμπράξει σε οικονομικά μέτρα περιορισμού των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου. Ενώ όλοι οι επιστήμονες λένε ότι και με αυτά ακόμη «δεν προκάνουμε». Το θέμα είναι απλό: ας διορθώσουμε ένα σφάλμα δύο αιώνων περίπου και ας εντάξουμε το περιβαλλοντικό κόστος στην αγορά, ώστε αντί η ανάπτυξη να καταστρέφει το περιβάλλον, να το προστατεύει, όπως προστατεύει το κεφάλαιο. Και με την ευκαιρία, ας κάνουμε το ίδιο

για τον άνθρωπο, που στο κάτω κάτω υποτίθεται ότι είναι αυτός που απολαμβάνει τα αγαθά του συστήματος.

Τεχνικά το «πώς» είναι εύκολο. Δύο είναι τα κύρια μέσα ένταξης του περιβαλλοντικού κόστους στην οικονομία της αγοράς: η περιβαλλοντική φορολογική μεταρρύθμιση και τα συστήματα εμπορεύσιμων αδειών ρύπων. Προσωπικά προτιμώ το πρώτο, ως πιο αποτελεσματικό και ταχύ, αλλά δεν αντιλέγω και στο δεύτερο, αρκεί να γίνει γρήγορα. Η φορολογική μεταρρύθμιση έχει προχωρήσει σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες με αγαθά αποτελέσματα, ιδίως όταν είναι «ουδέτερη» με την έννοια ότι τα πρόσθετα έσοδα των περιβαλλοντικών φόρων διατίθενται για την ελάφρυνση της φορολογίας της εργασίας. Ανακυκλώνονται δηλαδή στους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης για μείωση των εισφορών.

Τότε έχουμε με ένα σμπάρο... τρία τρυγόνια.

1. Μείωση σπατάλης φυσικών πόρων (προστασία περιβάλλοντος).
2. Μείωση εργατικού κόστους (αύξηση της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης).
3. Άμεση και έμμεση συμβολή στην επίλυση του ασφαλιστικού.

Στις χώρες που εφαρμόστηκε μια τέτοια μεταρρύθμιση (Σκανδιναβία, Ολλανδία, Αγγλία, Γερμανία) είχαμε και μείωση της ρύπανσης και αύξηση της απασχόλησης και βελτίωση του ασφαλιστικού. Ειδικά η Δανία στηρίζει το υψηλότατο εισόδημα και ποιότητα ζωής στις περιβαλλοντικές της βιομηχανίες (αερογεννήτριες, ψυγεία υδρογονανθράκων) που έχουν τεράστιες εξαγωγές σε όλο τον κόσμο. Σχετική μελέτη για την Ελλάδα είχε υποβληθεί από την Ελληνική Εταιρεία Προστασίας του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, αμέσως μετά τις εκλογές του 2004, στον υπουργό Οικονομίας, χωρίς απάντηση. Ίσως πάει και αυτή μαζί με τις άλλες μεταρρυθμίσεις.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» στις 24 Ιουνίου 2007, σ. 31.

Νόμος και Φύση

Αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία για το περιβάλλον και την αειφόρο ανάπτυξη
<https://nomosphysics.org.gr>
